

SVĚTOVÝ KONGRES CHRÁNĚNÝCH ÚZEMÍ 2014 – INSPIRACE NEJEN PRO EVROPU

MICHAEL HOŠEK, TOMÁŠ ROTHROCKL,
HANDRIJ HÄRTEL, JAKUB KAŠPAR

PROČ BY MĚL BÝT SVĚTOVÝ KONGRES CHRÁNĚNÝCH ÚZEMÍ DŮLEŽITÝ PRO ČESKOU OCHRANU PŘÍRODY? CO NOVÉHO BY MOHL PŘINĚST PRAKTIKOVI V TERÉNU? O TOM, ŽE VÝSLEDKY TÉTO GLOBÁLNÍ AKCE STOJÍ ZA NAŠI POZORNOST, SE VÁS POKUSÍME PŘESVĚDČIT STRUČNÝM VÝČTEM TOHO Z NAŠEHO POHLEDU NEJDŮLEŽITĚJŠÍHO I S UVEDENÍM ODKAZŮ NA ZDROJE.

Ing. MICHAEL HOŠEK
viz. str. 9

Ing. TOMÁŠ ROTHROCKL
ředitel Správy Národního parku Podyjí

Ing. HANDRIJ HÄRTEL, Ph.D.
zástupce ředitele správy NP České
Švýcarsko, vicepresident EUROPARC
Central and Eastern Europe,
člen WCPA IUCN

Mgr. JAKUB KAŠPAR
náměstek ředitele KRNP - vedoucí
odboru vnějších vztahů Správy KRNP,
prezident EUROPARC Central and
Eastern Europe, člen WCPA IUCN

Konání uvedeného kongresu (v originále World Parks Congress) v australském Sydney v listopadu 2014 je u nás poměrně známou skutečností. Tuzemští účastníci o jeho výstupech informovali formou článků, rozhlasových či na internetu umístěných rozhovorů (např. pořad [Ekofórum](#) ČR nebo rozhovor [Fóra ochrany přírody](#)), případně přednášek a prezentací na vybraných univerzitách. Jen pro upřesnění dodáváme, že i když by doslovný překlad názvu měl znít „Světový kongres parků“, akce byla zaměřena na chráněná (zejména velkoplošná) území z hlediska ochrany přírody a vše s péčí o ně obecně související. Řada prezentací a jejich závěrů se týkala ochrany přírody všeobecně, nikoli jen

územní ochrany. Odkaz na národní parky je tedy spíše tradicí, i když je příhodné, že se právě tento pojem stává pro veřejnost synonymem územní ochrany přírody.

Mezinárodní unie na ochranu přírody (IUCN) pořádá obdobný kongres přibližně jednou za deset let. Přesněji řečeno, v rámci IUCN je hlavním organizátorem Světová komise chráněných území (World Commission on Protected Areas – WCPA), která je odpovědná za jeho věcnou náplň. Předchůdce loňského kongresu se konal v roce 2003 v jihoafrickém Durbanu. I pro tento časový odstup na sebe kongres na podzim 2014 strhnul zaslouženou pozornost. Navštívilo ho téměř 6000 účastníků ze 170 zemí, účastnících se více než 1000

Aboridžinci (Austrálci), jako původní obyvatelé kontinentu, nechyběli se svou svébytnou kulturou na zahájení světové akce. Foto Tomáš Rothrockl

přednášek a workshopů. Jeho stále živé stránky jsou k dispozici [zde](#). Čím byl kongres tak výjimečný?

Nabízíme výčet informací, který je naším výběrem a jistě je jen pouhým zlomkem informací zde získaných či který bylo možné získat:

PÉČE O CHRÁNĚNÁ ÚZEMÍ MUSÍ BÝT DOHODOU

Motto kongresu bylo „Chráněná území, lidé, planeta: inspirativní řešení“ (Parks, people, planet: inspiring solutions). Odkazuje na jedno z nejdůležitějších sdělení, tj. potřebu přiznat a brát při našem rozhodování o způsobu péče ohled i na další aspekty. Těmi jsou především tradiční využívání chráněných území původními komunitami a kulturní hodnoty (v našich podmínkách např. chráněné krajinné oblasti, které v sobě ochranu přírody a kulturního dědictví nesou explicitně). Jak uvedl Achim Steiner, výkonný ředitel UNEP: „Tradičně jsou chráněná území vnímána jako poslední obranná linie („last line of defense“) před expanzí lidského impaktu, namísto, aby byla chápána jako přední linie („front line“) definující trvale udržitelný vztah mezi člověkem a přírodou. Ochrana přírody bývá vnímána jako daň z ekonomického rozvoje, avšak chráněná území nabízejí vysokou návratnost ve smyslu sociálních a ekonomických benefitů.“

Významným aspektem diskuse na kongresu byla vlastnictví CHÚ. Celosvětově není samozřejmostí, tak jako u nás, že se má o přírodu starat pouze stát. V některých

Nejvýznamnějším současným problémem již vyhlášených lokalit je nedostatečná nebo nevhodná péče.

regionech je situace opačná a efektivní (!) ochrana přírody je tam prováděna především prostřednictvím soukromých subjektů. Ty jsou schopny udržovat jim svěřené lokality v dobrém stavu, a dokonce na tom i zakládat udržitelné využívání těchto území jako podnikatelskou aktivitu. I v našich českých podmínkách se stále více ukazuje, že vlastnictví pozemků, ať již státní ochranou přírody či pozemkovými spolky, je velice efektivní způsob zajištění trvalé ochrany, na rozdíl od čistě právně založených ochranných podmínek (v zásadě represivních), jejichž společenská akceptace bude vždy výrazně kolísat

a nemá zaručenou dlouhodobou stabilitu. Příkladem funkčnosti je mimo jiné jubilející (100let) Švýcarský národní park, který vznikl hnutím místních osvicenců “zdola” a je nejen v dobrém smyslu slova evropským veteránem, ale i pevným vzorem, jak by mohly NP fungovat. Konzistentní – nezasahující - přístupu k managementu území plně ctí poslání kategorie NP, kterým je podpora a ochrana přírodních

Světověznámý pískovcový útvar Three Sisters, symbol NP Blue Mountains, je součástí sítě míst přírodního dědictví World Heritage. Foto Tomáš Rothrockl

procesů bez zásahů člověka. Presentace švýcarské Správy NP v Sydney byla i zásadní z pohledu připomenutí ochrannářských tradic v Evropě.

JAK NA TOM VLASTNĚ CHRÁNĚNÁ ÚZEMÍ JSOU?

Pokud chceme něco chránit, měli bychom především vědět co a proč. I když se to může zdát jako banální otázka, její zodpovězení vždy tak jednoduché není. I proto byl v průběhu konání kongresu zveřejněn dokument „Protected Planet Report 2014“, který velmi detailně popisuje stav CHÚ celosvětově i specificky dle jednotlivých kontinentů. Jedná se jistě o velmi aktuální a v rámci možností detailní rozbor současného stavu, který je v elektronické verzi k dispozici ke stažení [zde](#).

Pro úplnost doporučujeme kombinovat informace z tohoto zdroje soustředěného na celý svět s přehledem stavu chráněných území, publikovaného Evropskou agenturou pro životní prostředí v roce 2012 (ke stažení [zde](#)).

Obě uvedené publikace nás určitě posouvají dopředu ve znalosti toho, čeho jsme doposud dosáhli, a to bez ohledu na to, že se jedná o retrospektivní pohled.

KOLIK CHRÁNĚNÝCH ÚZEMÍ JE JEŠTĚ TŘEBA VYHLÁSIT?

Toto je základní otázka, která v Sydney logicky musela padnout. Protože však tento kongres neměl žádný politický nádech a nejednalo se ani o žádné setkání smluvních stran určité dohody, diskuse na toto téma se vedla v obecném duchu na čistě odborné úrovni. I když byly názory velmi různé (od deklarace

současné rozlohy jako dostatečné až po vyhlášení více než 50% souše jako CHÚ), na jedné věci se všichni účastníci shodli: nejvýznamnějším současným problémem již vyhlášených lokalit je nedostatečná nebo nevhodná péče. Je pak otázkou, zda má cenu vyhlášovat další CHÚ, pokud nejsme schopni dostatečně pečovat ani o ta současná. Důvod, vedoucí k tomuto stavu, je nabíledni: vyhlásit CHÚ je výrazně levnější a z hlediska kapacit výrazně méně náročné než o něj pak adekvátně pečovat. Jako výsledek diskuse, kromě identifikace uvedeného problému, je minimálně potvrzení nutnosti dosáhnout tzv. Cíle z Aichi v rámci Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD), tj. vyhlásit do roku 2020 CHÚ alespoň na 17 % souše a 10 % moře včetně pobřežních území.

JE CELOSVĚTOVÁ SOUSTAVA DOSTATEČNĚ REPREZENTATIVNÍ?

Dosavadní zásadní nevýhodou celosvětové soustavy je, že je její podoba určena především prostřednictvím států, které na svých územích taková území vyhláší dle svých vlastních, a často velmi rozdílných, kritérií. I proto vzniká jednotná metodika na určení klíčových lokalit z globálního

Monumentální vodopády v Minnamurra Rain Forest v Budderoo National Park. Foto Tomáš Rothrockl

hlediska. Podrobněji je o konceptu takzvaných Key Biodiversity Areas (tzv. Klíčová území pro biodiverzitu) pojednáno v minulém vydání tohoto časopisu (konkrétně [zde](#)). Přitom je nutné poznamenat, že tato klíčová území biodiverzity jsou cílena pouze na ochranu živé přírody, přičemž ochrana neživé přírody (geodiverzita) zůstává neoprávněně ochranou přírody poněkud upozaděna (nejinak tomu bylo i na kongresu). Výjimkou je snad jen organizace UNESCO, která má řadu geologicky/geomorfoloicky významných lokalit na seznamu světového dědictví, vyhláší také tzv. geoparky a tradičně klade na ochranu geologických fenoménů velký důraz.

UMÍME BÝT I POZITIVNÍ?

Bez ohledu na to, že jsou CHÚ nejuspěšnějším nástrojem ochrany přírody, jsou námi bohužel stále prezentovány spíše negativní formou: co je třeba ještě udělat či ochránit, a co se nepodařilo. Protože tímto přístupem těžko někoho přesvědčíme o tom, že naše snažení má cenu, vzniká tzv. Zelený seznam chráněných území, o kterém již byla uveřejněna aktualita [zde](#). Účelem tzv. Zeleného seznamu chráněných území (v originále „The IUCN Green List of Protected Areas“) je ohodnotit a prezentovat taková území, která jsou dostatečně efektivně spravována a mohou tak být

dobrym příkladem, hodným pozornosti veřejnosti. Bezpochyby bude stát za zvážení, která česká CHÚ by se mohla do této iniciativy v budoucnu zapojit.

WORLD LEADERS' DIALOGUES – HODNOTNÉ DISKUSE OSOBNOSTÍ

V Sydney bylo možné se setkat prakticky se všemi významnými osobnostmi ochrany přírody s důrazem na územní ochranu. Jejich přínos byl zřetelný především jejich účastí na plenárních diskusích, kterých se účastnili dle svého zaměření a témat. Originální záznamy diskuzí (v anglickém jazyce) jsou k dispozici [zde](#). Nejedná se jen o prosté prezentace, ale opravdu živé a podnětné hovory. I když se jejich úroveň může zdát vzhledem k našim podmínkám někdy příliš obecná, přesto je považujeme za hodné pozornosti (především našich kolegů v řídicích pozicích).

O některých dalších výstupech jsme již referovali v minulých dvou číslech tohoto časopisu. Jmenovitě se jedná například o nově vzniklý koncept vyhodnocení stavu lokalit světového přírodního dědictví UNESCO (World Heritage Outlook).

ZÁVĚREM

Kongres byl výjimečnou událostí nejen proto, že se koná v poměrně dlouhých časových odstupech, ale zejména svým charakterem. Světový kongres chráněných území totiž přes masovou účast zůstává především setkáním odborníků. Přes účast

Pro evropského účastníka kongresu je takto globálně zaměřený ochránářský kongres, navíc na opačné straně planety, velmi užitečnou reflexí, připomínající, že Evropa již dávno není v centru ochránářského dění. Tato skutečnost se na kongresu projevila mj. tím, že velká část evropských účastníků zde reprezentovala spíše mezinárodní instituce, kdežto zástupců z evropských chráněných území, a to i z bohatých zemí, zde bylo relativně málo. Naopak si zde evropský účastník mohl dobře uvědomit, v jak relativně dobrých poměrech (alespoň v rámci EU) naše ochrana přírody funguje. Nejde přitom jen o ekonomický a legislativní rámec. Ochránci přírody v některých částech světa jsou konfrontováni se zcela zásadními riziky a těžkostmi. V některých zemích strážní služba znamená každodenní nasazování života, v jiných zemích jsou to válečné konflikty, které znemožňují spolupráci států apod.

Pokud tedy evropská ochrana přírody mohla na kongresu přispět zásadními tématy, ve kterých je výrazně dále než jiné kontinenty, pak by bylo možné jmenovat soustavu Natura 2000 anebo také přeshraniční spolupráci v ochraně přírody. Projekt Federace Europarc „Transboundary Parks – Following Nature's Design“ je ve světě mimořádný a je vzorem pro zbytek světa. Může nás těšit, že právě zkušenosti ze dvou přeshraničních národních parků České Švýcarsko/Sächsische Schweiz

Centrum WPC 2014 byla kruhová hala s expozicemi, pavilony, stánky a auditorii. Foto Tomáš Rothrockl

řady politiků měl kongres v zásadě apolitický charakter, nepřijímají se zde žádné rezoluce, nehlasuje se, nevolí do různých orgánů. Některé státy však přijali dobrovolné závazky (tzv. Promise from Sydney).

a Krkonoše/Karkonosze byly na kongresu prezentovány jako modelové případy přeshraniční spolupráce za evropský kontinent.